

Pregledni članak
UDK: 81'373.7:811.112.2:371.3

Primljen 15.11.2012.
Prihvaćen 18.1.2013.

O PITANJU STJECANJA KOLOKACIJSKE KOMPETENCIJE U STRANOME JEZIKU

*Nataša Košuta**

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci

U ovome se radu ukazuje na potrebu stjecanja kolokacijske kompetencije u stranome jeziku. S tim u vezi ističe se važnost kolokacijskoga aspekta vokabulara i njegova učenja u kontekstu te važnost razvijanja svijesti o postojanju kolokacija već na početnim stupnjevima učenja jezika. Naglasak se stavlja i na ulogu materinskoga jezika, ne samo kao (potencijalnoga) izvora negativnoga transfera, već i kao preduvjeta za usvajanje kolokacijskih sklopova. Iz proučene se znanstvene i stručne literature izvode moguće metodičke implikacije za nastavnu praksu njemačkoga kao stranoga jezika uz apostrofiranje nužnosti provođenja daljnjih istraživanja i kreiranja odgovarajućih zadataka i vježbi usmjerenih na otkrivanje, uvježbavanje i primjenu kolokacija.

Ključne riječi: kolokacija, kolokacijska kompetencija, kontrastivni pristup, njemački kao strani jezik, početni stupanj učenja, tipologija zadataka i vježbi

1. UVOD

U procesu učenja i poučavanja stranoga jezika neupitna je veza između lingvistike i glotodidaktike, a pojavom kontrastivne lingvistike u

* Nataša Košuta, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, nkosuta@ffri.hr

razdoblju iza Drugoga svjetskog rata ona postaje još čvršćom. Pretpostavka da temelj uspješne nastave stranoga jezika čini sveobuhvatni opis, kako materinskoga, tako i jezika cilja, ali i utvrđivanje njihovih sličnosti i ponajviše razlika s ciljem minimiziranja i eventualnoga uklanjanja grešaka te uspješnoga usvajanja novoga jezika, obilježila je istraživanja u području kontrastivne lingvistike, odnosno kontrastivne analize (Prebeg-Vilke, 1991; Harden, 2006; Reder, 2006a; Kniffka i Siebert-Ott, 2007). Ona su u prvome redu bila motivirana trima čimbenicima – s jedne strane istraživanjima u području bilingvizma i teorije jezika u kontaktu u kojima se prvenstveno ispitivao fenomen interferencije materinskoga jezika, zatim tada dominirajućim teorijama učenja i bihevizmom u sklopu kojih se pažnja pridavala elementu pozitivnoga, ali i negativnoga transfera, te naposljetku spoznajom istraživača da se stanovite greške u procesu usvajanja stranoga jezika mogu pripisati govornicima određenoga materinskog jezika i njegovome utjecaju. Ekvivalencija i diferencija, odnosno transfer i interferencija – ključni su pojmovi kontrastivne lingvistike koji se ne odnose samo na semantičku (značenjsku) razinu, već i na sve ostale jezične razine (Harden, 2006). Međutim, utvrđivanje sličnosti i razlika između materinskoga i ciljnoga jezika na teorijskoj razini u smislu otkrivanja olakotnoga elementa, odnosno potencijalnoga izvora grešaka u učenju drugoga/stranoga jezika nije uvijek svoju potvrdu nalazilo u praksi jer pozitivni i negativni transfer nisu dokazani u slučajevima u kojima se to pretpostavljalo (Whitman i Jackson, 1972 navedeno prema Harden, 2006; Prebeg-Vilke, 1991). S obzirom na izostanak empirijskih dokaza o utjecaju materinskoga jezika na usvajanje drugoga/stranoga, kontrastivna lingvistika/analiza gubi na popularnosti (Prebeg-Vilke, 1991). Iako ona u praksi nije opravdala očekivanja, njen se značaj za nastavu stranih jezika ne može zanemariti ponajprije u području znanosti o prevođenju, analize/lingvistike grešaka, ali i u području istraživanja međujezika kao složenoga fenomena koji (prema razmatranjima nekih autora, npr. Mitchell i Myles, 2004; Long, 2007) na mnoga pitanja o ovladavanju inim jezikom može dati odgovor. Uostalom, „Traženje sličnosti i utvrđivanje razlika između L1 i L2 nastupa, svjesno ili nesvjesno, svaki put kad pojedinac dođe u doticaj sa stranim jezikom“ (Harden, 2006:62), a to je osnova kontrastivnoga pristupa (Filipović, 1971).

Imajući na umu navedeno, ne čudi činjenica da osamdesetih godina prošloga stoljeća kontrastivna analiza ponovo dobiva na važnosti iako se vizura s obzirom na razvoj lingvistike i psihologije te nove empirijske nalaze bitno mijenja. Naime, materinski se jezik više ne sagledava s aspekta interferencije, tj. utjecaja prije naučenoga jezika na novi koji se uči, već s aspekta transfera, tj. prijenosa znanja iz jednoga jezika u neki drugi (Prebeg-Vilke, 1991), što znači da materinski jezik predstavlja temelj na kojemu procesu učenja stranoga jezika treba graditi, odnosno da se već postojeća znanja o prvome jeziku, ali i svijetu, prilikom učenja nekoga drugog jezika neupitno nadograđuju novima (Butzkamm, 2002). Butzkamm (ibidem) važnost materinskoga jezika u procesu učenja stranoga jezika objašnjava pozivajući se na Vygotskoga koji utvrđuje kako je znanje materinskoga jezika osnova za nastavu stranoga jezika (Wygotski, 1971 prema Butzkamm, 2002), dok o nastavi stranoga jezika, citirajući Cordera, govori kao o novom načinu na koji učenik radi već poznate stvari (Corder, 1973 prema Butzkamm, 2002) ističući kako materinski jezik pomaže optimirati proces učenja stranoga jezika. No, kako se spomenuto reflektira na jednu složenu leksičko-semantičku pojavu poput kolokacija, čiji je obrazac formiranja specifičan i osebujan za svaki jezik? Na to će se pitanje, s posebnim obzirom na njemački jezik, pokušati dati odgovor u ovome radu.

2. KOLOKACIJE KAO SPECIFIČNOST SVAKOGA JEZIKA I STJECANJE KOLOKACIJSKE KOMPETENCIJE U STRANOME JEZIKU

Kolokacije označavaju susmještaj, supojavljivanje i kombiniranje riječi (Turk, 2010) koje na sintagmatskoj razini čine smisaone višerječne nizove (Petrović, 2007). Pritom je riječ o reduciranome i selektivnome kombiniranju leksičkih elemenata, odnosno o njihovoj tendenciji stvaranja manje ili više čvrstih leksičkih sklopova – čvršće i selektivno ograničenijih od slobodnih kombinacija/sintagmi, ali slobodnijih od idiomatskih/frazeoloških sklopova (Borić, 2004). Kolokacija je dakle višečlani izraz koji se sastoji od jednoga ili više kolokata, tj. sastavnica tih sklopova (Turk, 2010), odnosno baze i kolokatora (Hausmann, 1984). Baza nosi temeljno značenje i u većini slučajeva nije promjenjiva, a kolokator determinira njezino značenje. Sastavnice kolokacije mogu zamijeniti mjesto, no njihova je kombinacija uvijek zadana (Stojić i

Murica, 2010). Mogućnost je zamjene jedne od sastavnica kolokacije vrlo mala jer se promjenom jednoga člana kolokacije stvara nova kolokacija i novo značenje (Petrović, 2008). Pritom se značenje kolokacije ne izvodi iz značenja pojedinih njenih sastavnica, već značenje sastavnice proizlazi iz kolokacijskih odnosa, ali i različitoga semantičkog potencijala kolokata koji mogu stvarati nove kolokacije (Turk, 2010). S obzirom na mogućnost kombinacija, u hrvatskome je jeziku moguće razlikovati sljedeće strukture: glagol + imenica (baza) – npr. *tražiti pravdu*, pridjev + imenica (baza) – npr. *mladi krumpir*, imenica (baza) + glagol – npr. *pas laje*, imenica + imenica (baza) – npr. *prstohvat soli*, prilog + pridjev (baza) – npr. *smrtno ranjen*, te prilog + glagol (baza) – npr. *oštro kritizirati* (Stojić i Murica, 2010:116). Isto vrijedi i za njemački jezik: glagol + imenica (baza) – npr. *Gerechtigkeit fordern*, pridjev + imenica (baza) – npr. *neue Kartoffeln* (mn.), imenica (baza) + glagol – npr. *der Hund bellt*, imenica + imenica (baza) – npr. *eine Prise Salz*, prilog + pridjev (baza) – npr. *tödlich verwundet* te prilog + glagol (baza) – npr. *heftig kritisieren* (Duden, 2007). Osim navedenih struktura moguće su i višečlane kolokacijske kombinacije kao npr. hrv. *držati svjetski rekord* (njem. *den Weltrekord halten*), hrv. *dati nekome dobar savjet* (njem. *jemandem einen guten Rat geben*) itd., a u hrvatskome su jeziku, kako navodi Petrović (2007), najčešće kombinacije pridjev + imenica, glagol + imenica te prilog + glagol te bi im u poučavanju kolokacija na početnome stupnju učenja stranoga jezika svakako trebalo dati prednost. Riječi u kolokacije ulaze svojim prototipnim značenjem, odnosno značenjskim potencijalom, koji se u kolokaciji oblikuje u konkretno, specificirano značenje kakvo dopušta konkretni kolokat (Ivir, 1992-1993) te tvore čvrste, stabilne i slabe kolokacije (Petrović, 2008). Za razliku od slabih i stabilnih kolokacija, čvrste kolokacije imaju podjednaku strukturu i jednako značenje u više jezika. Nastale su prevođenjem i imaju terminološku ulogu, npr. hrv. *žute stranice*, njem. *gelbe Seiten*, eng. *Yellow Pages*, tal. *pagine gialle* (Turk, 2010:539). Obrazac formiranja kolokacija (s izuzetkom čvrstih), a time i mogućnost generiranja novoga značenja na temelju različitih kombinacija elemenata, specifičan je za svaki jezik. Iz tog razloga, zaključuje Stojić (2012:7), upravo kolokacijske sveze u različitim jezicima potvrđuju njihov idiosinkratički (u značenju specifičan, individualan, poseban) karakter, npr. hrv. *prati zube*, njem. *Zähne putzen* – ‘čistiti/zube, engl. *to brush teeth*–‘četrkati’ zube. Kao ilustracija potonjega mogu se

navesti i kolokacije koje tvori njem. pridjev *heiß* (čiji je hrvatski semantički ekvivalent *vruć*) i njihovi „ekvivalenti“ u hrvatskome jeziku: *heißes Blut* (*vrela krv*), *die heißen Länder* (*tropske zemlje*), *ein heißer Kampf* (*ljuti boj*), *eine heiße Debatte* (*žestoka rasprava*), *heiße Musik* (*luda/prava glazba*), *ein heißes Auto* (*brz auto*) itd. (Turk, 2010:544). Izvorni govornici nekoga jezika stoga intuitivno stvaraju dopuštene kolokacije, dok neizvorni govornici to tek moraju naučiti (Borić, 2004). Osim unaprijed zadane mogućnosti kombiniranja sastavnica u nekome jeziku, značenjski je aspekt onaj koji kolokacije čini složenim leksičko-semantičkim fenomenom. Osobito kolokacije koje su djelomično idiomatične mogu učeniku stranoga jezika uzrokovati probleme jer se u različitim jezicima isti koncept različito izražava npr. hrv. *polagati/položiti ispit* za razliku od njem. *eine Prüfung ablegen*, gdje je značenje glagola *ablegen* izvan kolokacije odlagati/odložiti (Stojić i Murica, 2010:118). U stranome jeziku nije jednostavno izraziti koncepte koji su usvojeni u materinskome jeziku te ih vrlo često treba proširivati ili sužavati (Vilke, 1999), a to je naročito primjetno u nemogućnosti korištenja kolokacija svojstvenih određenome stranom jeziku. S tim u vezi nastaju pogreške u komunikaciji koje nisu posljedica nepoznavanja gramatičkih pravila ili nerazumijevanja novih riječi nego neprepoznavanja i neodgovarajuće uporabe sintagmatskih kombinacija u konkretnoj komunikacijskoj situaciji (Petrović, 2007). S tim u vezi spomenut će se nekoliko primjera pogrešnih kolokacija navedenih u prethodnim istraživanjima u području njemačkoga i engleskoga kao stranoga jezika: njem. *ein Gesetz bringen* umjesto *ein Gesetz verabschieden*, *eine ständige Arbeitsstelle* umjesto *eine feste Arbeitsstelle*, *Zähne waschen* umjesto *Zähne putzen* itd. (Šnjarić, 2009) te engl. *'silly cow disease'* umjesto *mad cow disease*, *'the rhododendron passed away'* umjesto *the rhododendron died* itd. (Valentić, 2005) i *'hard rain'* umjesto *heavy rain* (Carević, 2010). Budući da ne postoje pravila za formiranje kolokacijskih obrazaca u nekome jeziku, a da su kolokacije sastavni dio svakodnevne (i autentične) komunikacije, postavlja se pitanje stjecanja kolokacijske kompetencije u nastavi stranoga jezika.

2.1. Stjecanje kolokacijske kompetencije u stranome jeziku

Kolokacijska kompetencija podrazumijeva sposobnost stvaranja, interpretiranja, prihvaćanja i odbacivanja kombinacija riječi koje se supojavljaju na sintagmatskoj osnovi i ulaskom u različite semantičke

odnose generiraju nova značenja (Petrović, 2007). Ispravan odabir konstitutivnih elemenata te ispravno kreiranje kolokacija doprinosi prirodnosti jezičnoga izraza i tečnosti u komunikaciji (Gevkalyuk, 2009), dok pogreške u kolokacijskome slaganju, uzrokovane različitim obrascima formiranja kolokacija u materinskome i stranome jeziku, zvuče neprirodno. Time se stvara dojam da je kolokacijski kompetentan neizvorni govornik kompetentniji od onoga s bogatim vokabularom u smislu poznavanja velikoga broja pojedinačnih leksema i njihova značenja (Borić, 2004; Valentić, 2005; Petrović, 2007). Informacije o slaganju elemenata u kolokaciju učenik stranoga jezika, za razliku od materinskoga govornika, ne može dozvati iz svoga mentalnog leksikona, ako ih prethodno nije usvojio, a ne može se pritom osloniti ni na istovjetne strukture u materinskome jeziku (Stojić i Murica, 2010). Problem u stjecanju kolokacijske kompetencije javlja se dakle uslijed nemogućnosti neizvornoga govornika da prepozna kolokacijski potencijal riječi, a posljedica je to pristupa vokabularu u nastavi stranoga jezika koji se (uglavnom) temelji na učenju riječi kao izoliranih jedinica bez njihova smještanja u kontekst (Butzkamm, 2002; Borić, 2004; Petrović, 2007; Kleinschroth, 2007).

No, s obzirom na to da su kolokacije sastavni dio svakoga teksta, trebalo bi u nastavi stranoga jezika posebnu pažnju posvetiti kolokacijskome aspektu vokabulara. Učenike bi stoga trebalo poticati da u tekstu prepoznaju kolokacije (Hausmann, 1984) te da nove riječi usvajaju uz kolokatore s kojima se u tekstovima najčešće i pojavljuju (Petrović, 2007). Navedeno bi se trebalo primjenjivati već na početnim, a osobito na naprednijim stupnjevima učenja jezika kada se intenzivno radi na proširivanju vokabulara.

Međutim, mišljenja su autora podijeljena po pitanju razvoja kolokacijske kompetencije na početnim stupnjevima učenja jezika. Valentić (2005) npr. ističe kako bi kolokacije već od prve lekcije trebale igrati važnu ulogu u učenju stranoga jezika. Petrović (2007) smatra da bi neizvorni govornici na nižim stupnjevima učenja najprije trebali usvojiti osnovne kolokacijske strukture kao što su pridjev + imenica i glagol + imenica. Pritom naravno treba voditi računa o ciljnoj skupini pa ukoliko je riječ o djeci mlađe školske dobi oprezno pristupiti uvođenju i obradi kolokacija te, kao što je slučaj i s izoliranim riječima, naglasak staviti na najfrekventnije (Vilke, 1999). Sa stupnjem jezične kompetencije,

proširivao bi se kolokacijski raspon već usvojenih kolokacijskih struktura (Borić, 2007). Na višim bi stupnjevima učenja učenike između ostaloga trebalo upozoriti i na činjenicu da se neke riječi upotrebljavaju u ograničenom broju kolokacija (Valentić, 2005) te da ih treba memorirati kao strukturu koja se pojavljuje u tekstu, a ne ih učiti izolirano (Stojić i Murica, 2010). Isto tako u procesu usvajanja naglasak treba staviti na one lekseme koji prilikom kombiniranja s drugim elementima pokazuju određene restrikcije (Stojić, 2012). Prema Hausmannu (1984) sustavno učenje kolokacija, a time i poučavanje, moguće je ostvariti razlikovanjem baze i kolokatora na nekoliko načina i to tako da učenik uči kombinacijske mogućnosti kolokatora i na taj način poboljšava receptivnu, ali i produktivnu jezičnu kompetenciju (semaziološko učenje), zatim da uz bazu uči i moguće kolokatore s time da se na početnim stupnjevima učenja jezika uz frekventne baze biraju i frekventni kolokatori iz svakodnevnoga jezika, dok se na naprednim stupnjevima raspon kolokatora proširuje s ciljem produktivnoga korištenja stranoga jezika (onomaziološko učenje) te učenjem kolokacijske strukture u usporedbi s ekvivalentnom strukturom u materinskome jeziku, pri čemu učenik mora shvatiti da je ekvivalencija moguća na razini kolokacija, ali ne i na razini kolokatora (dvojezično odnosno kontrastivno učenje).

Hausmann (ibidem) nadalje ističe kako se uloga nastavnika u razvijanju kolokacijske kompetencije očituje u radu na tekstu, ali i u radu s dvojezičnim rječnicima, pri čemu će učenicima upravo na primjeru kolokacija ukazati na granice dvojezičnih rječnika u prevođenju.

Sva se tri načina koja spominje Hausmann, a ne samo dvojezično učenje i poučavanje kolokacija, zapravo u nastavi mogu primijeniti kroz kontrastivni pristup i to, kako navode Stojić i Murica (2010:121), utvrđivanjem stupnja semantičke i strukturalne podudarnosti između kolokacija polaznoga jezika i odgovarajućih kolokacija ciljnoga jezika, razlikujući pritom potpunu podudarnost npr. hrv. *ponuditi posao*/njem. *Arbeit anbieten*; hrv. *čuvati tajnu*/njem. *ein Geheimnis bewahren*, djelomičnu podudarnost npr. hrv. *baviti se sportom*/njem. *Sport treiben* (treiben = tjerati prema Hansen-Kokoruš *et al.*, 2005), hrv. *pohađati školu*/ njem. *die Schule besuchen* (besuchen = posjetiti/posjećivati; obići/obilaziti prema Hansen-Kokoruš *et al.*, 2005) i nultu podudarnost kod koje nijedna sastavnica kolokacije nije podudarna ili se u jednome od jezika izražava

drugim jezičnim sredstvima npr. hrv. *bojati se/njem. Furcht haben*. S obzirom na prethodno rečeno razvidna je potreba razvijanja kolokacijske kompetencije u nastavi stranoga jezika, a nameću se i moguće metodičke implikacije za usvajanje kolokacijskih struktura, što će se ilustrirati na primjerima ciljne skupine učenika 1. razreda srednje škole i ciljne skupine odraslih polaznika rane odrasle dobi (od 20 do 40 godina), početnika u učenju njemačkoga kao stranoga jezika.

2.2. Učenje kolokacija na početnome stupnju njemačkoga jezika

Na početnim stupnjevima učenja stranoga jezika nezaobilazna je upotreba materinskoga jezika, kako u učenikovu, tako i u nastavnikovu govoru (uglavnom u funkciji objašnjavanja). Materinski je jezik, osim toga, ključan u kontrastivnome pristupu koji se nameće kao jedno od mogućih rješenja kolokacijske problematike u nastavi stranoga jezika, odnosno u stjecanju kolokacijske kompetencije.

Uzimajući u obzir spomenute ciljne skupine može se pretpostaviti da će se s obzirom na njihove kognitivne sposobnosti pitanju usvajanja kolokacija, uz manja odstupanja, moći pristupiti na isti način s obzirom na to da kognitivni razvoj obje ciljne skupine karakterizira mogućnost stvaranja i testiranja hipoteza te verbalno rasuđivanje o apstraktnim konceptima, kao i djelotvorno korištenje strategija za pohranu, reprezentaciju i prisjećanje informacija te rješavanje problema (Berk, 2008). Pritom naravno treba uvažiti i druga razvojna obilježja, što će se između ostaloga očitovati u primjerenome odabiru tema tekstova, prvenstveno s ciljem pobuđivanja zanimanja za komunikaciju na stranome jeziku.

Stjecanje kolokacijske kompetencije svakako bi se, kao što je već i istaknuto, trebalo temeljiti na tekstu i učenju u kontekstu (Butzkamm, 2002; Valentić, 2005; Siepmann, 2007). Taj bi se proces trebao odvijati u tri faze – prva bi faza uključivala otkrivanje kolokacije kao cjeline, druga faza uvježbavanje kolokacija, a treća faza njihovu primjenu (Reder, 2006a i 2006b). Navedeni bi se koncept mogao primjenjivati na svim razinama učenja jezika pa tako i na početnoj. Ovakav bi eksplicitni način usvajanja kolokacija uz primjenu specifičnih zadataka i vježbi smatra Reder (2006b) za posljedicu mogao imati razvoj specifičnih strategija autonomnoga učenja, što je u današnjem konceptu cjeloživotnoga obrazovanja vrlo poželjno. Uz to prema Siepmannu (2007) usvajanje

kolokacija pozitivno utječe na razvoj komunikacijske kompetencije jer obuhvaća memoriranje velikoga broja specifičnih cjelina.

Prva bi faza tako obuhvaćala podcrtavanje kolokacija u tekstu, njihovo isticanje drugom bojom i druge oblike vizualizacije (Siepmann, 2007). Te bi aktivnosti najprije mogao provoditi sam nastavnik u sklopu rada na tekstu i obrade vokabulara, a zatim učenici uz njegovu pomoć te u konačnici samostalno. U tu svrhu nastavnik bi, kako navodi Reder (2006a), mogao pripremiti i listu kolokacija koje se pojavljuju u tekstu, i to ne samo na njemačkome već i na hrvatskome jeziku. Učenik bi tražeći ekvivalente za koncepte poznate iz materinskoga jezika možda najbolje mogao osvijestiti razlike u kolokacijskome slaganju između materinskoga i stranoga jezika, a svijest o postojanju kolokacija ujedno je i prvi korak k njihovome usvajanju. Na listi kolokacija uz neki tekst mogle bi se isto tako naći ili samo baze ili samo kolokatori, a učenik bi onda tu listu trebao nadopuniti odgovarajućim riječima uz koje se u tekstu pojavljuju (vidi: Lewis, 1997). Nastavnik bi, osim toga, mogao uz već poznate kombinacije baze i kolokatora, koristiti poznatu bazu uz druge kolokatore (Siepmann, 2007) i tako uvesti novu kolokaciju (npr. *Hausaufgaben machen – Hausaufgaben erledigen, Fenster putzen – Fenster reinigen* itd.). Kako bi učenicima olakšao razumijevanje (ukoliko bi to bilo potrebno) nastavnik bi se mogao poslužiti prijevodom na materinski jezik.

Primjer vježbi u drugoj fazi sadržavao bi u prvom redu vježbe varijacije na poznate teme koje bi učenici mogli izvoditi i s minimalnim (kolokacijskim) vokabularom, npr. *Beschreibe/Beschreiben Sie in kurzen Sätzen, was du/Sie tagsüber machst/machen. Verwende/Verwenden Sie bitte in Sätzen die angegebenen Wörter: Bad/Dusche, Zähne, Frühstück, Mittag, Hausaufgaben, Sport, Abendessen und Bett.* U navedenoj se vježbi od učenika očekuje da uz pomoć jedne sastavnice kolokacije u rečenici upotrijebe poznatu kolokaciju. Ta bi se vježba mogla koncipirati i tako da se uz ponuđene baze učeniku ponude i mogući kolokatori (*nehmen, putzen, machen, gesund, essen, machen, erledigen, treiben, einnehmen, warm, kalt und gehen*) koje on onda mora pridružiti bazama. Reder (2006a) u drugoj fazi među ostalim predlaže vježbe prevođenja s ciljem osvješćivanja kolokacije kao cjeline koja se ne može doslovno prevesti te vježbe reprodukcije koje kao takve u prvome redu olakšavaju memoriranje kolokacije kao cjeline. Spomenute bi vježbe, osim na

naprednim, bile prikladne i za usvajanje kolokacija na početnim stupnjevima učenja jezika.

U trećoj bi se fazi zatim provjeravala usvojenost kolokacija, najbolje vježbama prijevoda s materinskoga na njemački jezik ili pak u slobodnoj produkciji u obliku sastavka na poznatu/obrađenu temu. Uz zadatke produkcije Reder (2006a) kao zadatke za primjenu stečenoga znanja navodi i tekstove s prazninama koje treba nadopuniti odgovarajućim kolokacijama. Ukoliko bi produkcija učenika pokazala greške ili nedostatke u kolokacijskoj kompetenciji, nastavnik bi to mogao nadomjestiti dodatnim ciljanim vježbama (druga faza) kao što su npr. nadopunjavanje izraza s jednom kolokacijskom sastavnicom npr. *Sport..... (treiben)*, pridruživanje kolokatora ponuđenim bazama i obrnuto, zatim traženje sinonimskih (npr. *Hausaufgaben machen, Hausaufgaben erledigen*) odnosno antonimskih parova (npr. *warmes Abendessen – kaltes Abendessen*), zatim označavanje (znakom plusa ili minusa) elementa u nizu koji pripada ili ne pripada bazi, npr. *Geschirr – abwaschen, spülen, putzen* i druge (vidi: Reder, 2006a).

Za prvu i drugu fazu se uz spomenuto mogu pripremiti i tekstovi za nadopunjavanje zasićeni pridjevsko-imeničkim i imeničko-glagolskim kolokacijskim strukturama u kojima se od učenika traži da uz osnovu upiše kolokator pri čemu je značenje kolokatora ili pak značenje tražene kolokacije ponuđeno u obliku opisa prilagođenoga njegovome jezičnom znanju (vidi: Petrović, 2007), kao i križaljke s jednostavnijim opisima na temelju kojih bi učenici trebali upisati ispravnu kolokaciju. Kao vježbe pogodne za razvijanje kolokacijske kompetencije na početnome stupnju mogu poslužiti i domino s bazama i kolokatorima (*Word dominoes*) ili vježbe spajanja, tj. traženja para (*Spaghetti matching*) koje navodi Lewis (1997:115 i 116). Vježbe koje predlaže Lewis (ibidem) pogodnije bi bile za ciljnu skupinu srednjoškolaca, kao i vježbe koje imaju karakter igre. Iste bi se vježbe u skupini odraslih polaznika mogle drugačije koncipirati, npr. kao tablice, rasteri, popisi riječi – baza i kolokatora u stupcima kojima treba pridružiti brojeve i/ili slova i sl. S ciljnom skupinom srednjoškolaca trebalo bi vježbati i rad s rječnikom jer je praksa pokazala da se učenici u prvome razredu srednje škole ne znaju služiti (dvojezičnim) rječnikom, a Bahns (1993) to navodi kao jednu od mogućnosti za stjecanje kolokacijske kompetencije u stranome jeziku. Također valja istaknuti kako vježbe usmjerene k stjecanju i razvijanju

kolokacijske kompetencije ne bi trebale imati mehanički karakter, već bi trebale biti uklopljene u tematiku tekstova koji se obrađuju na nastavi, što ističe i Siepmann (2004).

Međutim, većina autora na koje se vezano uz stjecanje kolokacijske kompetencije referira u tekstu uglavnom navodi zadatke sadržajno primjerenije višim stupnjevima učenja, a nedostaju razrađeni zadaci za početnu razinu učenja jezika, kao i zadaci kontrastiranja s hrvatskim jezikom. Uz spomenuto nedostaju i empirijska istraživanja o svjesnosti postojanja kolokacija i njihovome poznavanju s aspekta učenika njemačkoga jezika čiji je materinski jezik hrvatski. Stoga se moguće metodičke implikacije za nastavnu praksu između ostaloga odnose i na potrebu provođenja istraživanja koja će rezultirati izradom vježbi i zadataka usmjerenih stjecanju i razvijanju kolokacijske kompetencije u njemačkome kao stranome jeziku za izvorne govornike hrvatskoga jezika.

3. ZAKLJUČNA PROMIŠLJANJA

Razvoj kolokacijske kompetencije u nastavi stranoga jezika treba zauzeti važno mjesto. Učenje kolokacijskih struktura i razina usvojenosti kolokacijskih sklopova ovise naravno o raznim čimbenicima koje bi u izradi odgovarajućih tipova zadataka i vježbi čiji je cilj stjecanje kolokacijske kompetencije svakako trebalo uzeti u obzir. Pritom, kako navode neki autori (npr. Siepmann, 2004, Šnjarić, 2008 i 2009), naglasak treba staviti na osvješćivanje kolokacije kao višerječne jedinice, ali jedne značenjske cjeline koja se nužno ne mora poklapati s istovjetnom strukturom u materinskome jeziku. U tome bi procesu važnu ulogu trebao odigrati i nastavnik stranoga jezika. Jedan od preduvjeta za uspješno učenje i poučavanje kolokacija je i teorijska podloga koja omogućuje promatranje kolokacija s primijenjenoga aspekta kao što su jednoznačna definicija kolokacija, njihovo razgraničavanje od slobodnih sintagmi s jedne i frazema s druge strane i određivanje njihovih sastavnica i strukture te, kako navodi Valentić (2000), njihovo sustavno kontrastivno proučavanje – problemi na koje se nije posebno ukazivalo u ovome radu jer je on zamišljen samo kao pogled na pitanje i problematiku kolokacijske kompetencije u nastavi stranoga jezika. Ta je problematika relativno nova u metodici i didaktici njemačkoga i hrvatskoga kao stranoga jezika. Stoga bi joj kako s teorijskoga, tako i s

praktičnoga aspekta, trebalo posvetiti više pažnje uz apostrofiranje uloge materinskoga jezika jer kontrastiranje kolokacija može pomoći u razumijevanju njihova značenja kao i njihovu usvajanju.

Potencijal materinskoga jezika u nastavi stranoga jezika najbolje oslikavaju Butzkamm (2002:279) riječi: „Najvažnija pomoć u učenju stranoga jezika nedvojbeno je on sam. No, materinski je jezik onaj koji je stranome jeziku širom otvorio vrata. Tko ga spretno koristi, svojim učenicima pruža neizmjernu pomoć i može ukloniti mnoga mjesta spoticanja.“

LITERATURA

- Bahns, J. (1993): Wer eine günstige Gelegenheit verpaßt, kann beträchtlichen Schaden davontragen. Kollokationen in Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache, Lernen in Deutschland 2, 137-155.
- Berk, L. (2008): Psihologija cjeloživotnog razvoja. Jastrebarsko, Naklada Slap.
- Borić, N. (2004): Kolokacije kao dio leksičkog pristupa u nastavi stranih jezika (s posebnim osvrtom na engleski jezik). U: Stolac, D., Ivanetić, N., Pritchard, B. (ur.), *Suvremena kretanja u nastavi stranih jezika*: Zagreb – Rijeka, HDPL, 63-68.
- Butzkamm, W. (2002): *Psycholinguistik des Fremdsprachenunterrichts*. Tübingen, A. Francke Verlag.
- Carević, I. (2010): Kontrastivni pristup u nastavi engleskoga jezika: sustav obrade pridjeva u nastavi engleskoga jezika prema dobi, *Odgojne znanosti* 12, 1, 229-239.
- Duden (2007): *Deutsches Universalwörterbuch*. Mannheim, Dudenverlag.
- Filipović, R. (1971): *Kontakti jezika u teoriji i praksi*. Zagreb, Školska knjiga.
- Gevkalyuk, K. (2009): *Kollokationen im DaF-Unterricht. Theoretischer Hintergrund und didaktische Umsetzung*. Hamburg, Diplomica® Verlag GmbH.
- Hansen – Kokoruš, R., Matešić, J., Pečur-Medinger, Z., Znika, M. (2005): *Njemačko-hrvatski univerzalni rječnik*. Zagreb, Nakladni zavod Globus.
- Harden, T. (2006): *Angewandte Linguistik und Fremdsprachendidaktik*. Tübingen, GunterNarrVerlag.
- Hausmann, F. J. (1984): Wortschatzlernen ist Kollokationslernen. Zum Lehren und Lernen französischer Wortverbindungen, *Praxis des neusprachlichen Unterrichts* 31, 395-406.
- Ivir, V. (1992-1993): Kolokacije i leksičko značenje, *Filologija* 20-21, 181-189.
- Kleinschroth, R. (2007): *Sprachen lernen. Der Schlüssel zur richtigen Technik*. Reinbek bei Hamburg, Rowohlt Taschenbuch Verlag GmbH.
- Kniffka, G., Siebert-Ott, G. (2007): *Deutsch als Zweitsprache. Lehren und lernen*. Paderborn, Verlag Ferdinand Schöningh GmbH&Co. KG.

- Lewis, M. (1997): *Implementing the Lexical Approach. Putting Theory into Practice.* Hove, Language Teaching Publications.
- Long, M. (2007): *Problems in SLA.* Mahwah, New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Mitchell, R., Myles, F. (2004): *Second Language Learning Theories.* London, Hodder Arnold.
- Petrović, B. (2007): Razvijanje kolokacijske kompetencije u hrvatskome kao stranom i drugom jeziku, *Strani jezici* 36,1, 31-38.
- Petrović, B. (2008): Glagoli emocionalnih stanja u kolokacijskim strukturama i leksikografskom opisu. U: Srdoč-Konestra, I., Vranić, S. (ur.), *Riječki filološki dani 7: Rijeka, Filozofski fakultet*, 589-599.
- Prebeg-Vilke, M. (1991): *Vaše dijete i jezik.* Zagreb, Školska knjiga.
- Reder, A. (2006a): *Kollokationen in der Wortschatzarbeit.* Wien, Praesens Verlag.
- Reder, A. (2006b): *Kollokationsforschung und Kollokationsdidaktik, Lingusitik online* 28, 3/06, 157-176.
- Siepmann, D. (2004): *Kollokationen und Fremdsprachenlernen. Imitation und Kreation, Figur und Hintergrund, PRAXIS Fremdsprachenunterricht* 2, 107-113.
- Siepmann, D. (2007): *Wortschatz und Gramatik: zusammen bringen, was zusammengehört, Beiträge zur Fremdsprachenvermittlung* 46, 59-80.
- Stojić, A., Murica, S. (2010): Kolokacije – teorijska razmatranja i primjena u praksi na primjerima iz hrvatskoga i njemačkoga jezika, *Fluminensia* 22, 2, 111-126.
- Stojić, A. (2012): *Kolokacije: Prilog teoriji i praksi.* Rijeka, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Šnjarić, M. (2008): *Kollokationen als Teil der Wortschatzarbeit, Strani jezici* 37, 1, 55-62.
- Šnjarić, M. (2009): *Entwicklung der Kollokationskompetenz im Fremdsprachenunterricht, Strani jezici* 38, 3, 277-284.
- Turk, M. (2010): Status kolokacija u hrvatskim općim jednojezičnim i dvojezičnim rječnicima. U: Badurina, L., Bačić-Karković, D. (ur.), *Riječki filološki dani 8: Rijeka, Filozofski fakultet*, 537-547.
- Valentić, J. (2002): *Uloga kolokacija u engleskom jeziku.* U: Stolac, D., Ivanetić, N., Pritchard, B. (ur.), *Primijenjena lingvistika u Hrvatskoj – izazovi na početku XXI. stoljeća: Zagreb-Rijeka, HDPL*, 547-552.
- Valentić, J. (2005): *Kolokacije i učenje jezika.* U: Granić, J. (ur.), *Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike: Zagreb – Split, HDPL*, 775-779.
- Vilke, M. (1999): *Obrada rječnika.* U: Vrhovac, Y. i suradnici (ur.), *Strani jezik u osnovnoj školi: Zagreb, Naprijed*, 179-186.

ON THE ISSUE OF DEVELOPING COLLOCATIONAL COMPETENCE IN A FOREIGN LANGUAGE

The aim of the paper is to point out the need for the development of collocational competence in a foreign language. The following aspects are highlighted: the importance of collocations in vocabulary use, learning collocations in context, and developing collocation awareness even at the elementary level of language learning. Furthermore, the role of L1, not just as a (potential) source of negative transfer, but as a prerequisite for the acquisition of collocations is analysed. By reviewing scientific and professional literature, the author draws possible implications for teaching German as a foreign language, concluding that further research needs to be done and that appropriate tasks must be designed for discovering, practicing and using collocations.

Keywords: collocations, competence in collocation use, contrastive approach, German as a foreign language, elementary level, tasks and exercises types